

Erdem Denk. *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*. Siyasal Kitabevi, Şubat-2015, Ankara, 398 sayfa. ISBN: 978-605-4627-95-0

Emre Turkut*

Uluslararası ve yerel medyanın hemen her gün uluslararası kamuoyunun tümünü ilgilendiren kültür, ekonomi, ulaşım-iletişim ve sağlık gibi alanlar üzerine haberler servis ettiğine şahit oluruz. Daha da somutlaştırırsak, küresel ısınma üzerine uluslararası görüşmelerin, IŞİD ve El-Kaide gibi terör örgütlerine uygulanabilecek ekonomik yaptırımların, İran'la sürdürülen nükleer görüşmelerinin ya da Suriye'deki iç savaşın ve bu konuda alınması gereken önlemlerin konu edildiği haberleri okuruz. İşte bu haberlerin tümünün merkezinde ise Birleşmiş Milletlerin olduğunu gözlemleriz.

Erdem Denk'in "Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi" adlı kitabı, küresel dünyanın en temelinde yer alan ve uluslararası siyaseti şekillendirme konusunda en etkili aktör olan BM üzerine kapsamlı ve modern bir inceleme. Kitap, BM'nin özellikle kuruluşuna giden süreçte Milletler Cemiyeti tecrübesini konu ettiği tarihi arka planı ve 11 Eylül gibi modern gelişmeleri inceleyerek, BM'nin uluslararası sistemde rolünü şekillendiren aktör, kurum ve süreçlerinin önemli ölçüde yararlı bir fotoğrafını çekiyor. Çalışma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler öğretim üyesi Erdem Denk'in büyük ölçüde verdiği derslerde incelediği konulara dayanıyor. Yazarın konu üzerine sahip olduğu bilimsel derinliği ve BM'nin uygulamaları üzerine kurguladığı eleştirilerini BM'nin ne olduğu ve nasıl çalıştığı bağlamında özenli bir biçimde ortaya koyduğunu ifade etmek mümkün.

Bir hakikat olarak ifade etmek lazım gelir ki, uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkilerin klasik literatürü devletler ile başlar ve onlara yoğunlaşır. Politik açıdan devletler diğer kurumların ve bireylerin aksine ekonomik ve askeri gücün esas sahipleridir ve bu manada hem uluslararası ilişkilerin hem de uluslararası hukukun temel yapıcılarıdır. Yasal açıdan kısaca ifade edilirse devletler egemen güçlerdir. Ancak ne var ki, uluslararası kurumlar özellikle son yirmi yılda önemli ölçüde dikkat çekmişler, birçok bilimsel eserin konusu olmuşlar ve olmaya devam etmekte.

* Arş. Gör., Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İletişim: eturkut@turgutozal.edu.tr.

Denk'in bu kitabı da BM ekseninde uluslararası örgütler hukukuna bir giriş kitabı mahiyeti taşıyor. Kitap Birleşmiş Milletler'in kuruluşu ve işleyişi üzerine tarihi, felsefi ve kurumsal sorgulamalar yaparak BM teorisi ve bu teorinin küresel siyasette ve uluslararası ilişkilerde nasıl kullanıldığını anlatıyor. Bu haliyle özellikle Uluslararası Örgütler üzerine literatürde haddince bir boşluk da doldurmuş oluyor. Zira, uluslararası örgütler konusunda literatür tarandığında uluslararası örgütler üzerine ders kitaplarıyla uluslararası örgütlerin teorisinin birincil kaynakları arasında önemli bir boşluk göze çarpar. Bu manada yazar, her ne kadar Sunuş'ta kitabın lisansüstü öğrencilere bir ders kitabı niteliğinde olduğunu belirtse de bunu, bir alçakgönüllülük ifadesi olarak kabul edebiliriz. Çünkü kitap bunu aşıyor ve BM teorisinin birincil kaynaklarına bir giriş kitabı seviyesine çıkıyor.

Kitabın ilk kısmı Uluslararası Örgütlerin işleyişine ayrılmış. Özellikle bu kısımda kitabın teorik temellendirmelerini görmek mümkün. Kitapta BM sistemi bürokratik, örgütsel ve tarihi perspektiften analiz edilmiş ve benzerlerinden farklı olarak teorik değil. Kitap ayrıca BM organlarını da sistematik bir biçimde ortaya koyuyor ve dahası bu organların sahip olduğu yetkileri kullanabilmesi açısından var olan süreçlerin işlerlik kazanması adına teşvikleri ve caydırıcı önlemlerin ardında yatan politik angajmanı konu ederek teorik bir güzelleme de yapıyor. Bunu başarırken de meşru müdafaa, kuvvet kullanımı vb. BM'nin teoride mükemmel sayılabilecek ama uygulamada sınıfta kalan gevşek doktrinlerini de sorguluyor. Ancak yine de ifade edilmeli ki, BM'nin kuruluşuna dair temel anlatıları sorgulama konusu kitapta biraz ıskalanmış. Örneğin, "BM gerçekten radikal bir değişimi mümkün kıldı mı?" veya "BM sömürgeciliği ebedileştirdi mi yoksa onu yok etmek için mi tasarlandı?" gibi sorular kitapta cevabı net olarak verilmiş sorular değil.

Yukarıda saydığımız katkıları dışında kitap, bana göre birkaç yönden eleştirilmeli. Eleştirme işine de, kitabın ne ölçüde bir "uluslararası örgütler hukuku" kitabı olduğu konusundan başlanabilir. Kitabın yukarıda belirttiğimiz önemli katkıları dışında "Uluslararası Örgütlerin ya da spesifik olarak BM'nin Uluslararası Hukukun yapımı süreçlerinde taşıdıkları önem ve bu açıdan sahip oldukları mekanizmalar nedir?" gibi kimi hukuki analizlere yer vermediği göze çarpıyor. Yine kitabın 111. sayfasında "İkinci Otuz Yıl Savaşları (1914-1945)?" başlıklı kutucukta şu ifadeler dikkat çekmekte: "...Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ayrımını belki de ortadan kaldırmak ve

1914'ten 1945'e kadar süren bir anlamda İkinci Otuz Yıl Savaşları'ndan bahsetmek mümkündür. Bilindiği üzere, 1618-1648 Otuz Yıl Savaşları'nı bitiren Vestfalya Antlaşmaları, modern uluslararası hukuk diye anılan Avrupa Kamu Hukuku sistemini başlatmıştır. 1914-1945 İkinci Otuz Yıl Savaşları'nı bitiren BM Antlaşması, BM sistemi diye anılan yeni bir uluslararası hukuk düzenini yaratacaktır." Bu ve kitaptaki benzeri örneklerle BM'nin tarihi arka planı sorgulaması yapılmış olsa da yasal problemler ve tartışmaların eksikliği göze çarpıyor. Dolayısıyla Denk'in kitabının bir "uluslararası örgütler hukuku" kitabı olmaktan çok dört başı mamur bir "uluslararası ilişkiler kitabı olduğu" sonucuna ulaşmak mümkün. Bunun sonucu olarak da, kitapta uluslararası örgütler hukuku ekseninde çeşitli kavram, kişi ve kurumların hukuki tanımlarının zayıf olduğunu görmekteyiz.

Kitabın önemli eksikliklerinden birisi de kaynak problemi. Her ne kadar bölüm sonlarında bir kaynakça yer alsada bunların yapay ve sonradan eklendiği anlaşılabilir. Yazar sunuşta akışı bozmamak adına dipnot sisteminin kullanılmadığı argümanını öne sürmüş ancak kaynak problemi hiç şüphesiz yazarın savunduğu tezleri doktrinde temellendirmesini olanak vermiyor ve böylece kitabın akademik derinliğini zayıflatıyor.

Toparlayacak olursak, artı ve eksileriyle Erdem Denk'in Birleşmiş Milletler sistemini yazdığı kitabı konuyu öğrenmek isteyenler adına önemli bir "giriş kitabı" hüviyetini taşıyor. Hem BM'nin yetki ve görevleriyle uluslararası sistem içindeki konumu dikkate alındığında hem de benzer Türkçe çalışmaların nicelik açısından az oluşu ve nitelik olarak yetersiz kalışları göz önüne alındığında kitabın övgüye değer bir kitap olduğunun altını çizmek gerekir.